

ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТОГО ВИРОБНИЦТВА

У статті розглянуто законодавчі ініціативи впровадження концепції екологічно чистого виробництва. Визначено завдання реалізації і розвитку, а також показники ефективності впровадження більш чистих виробництв в умовах ринкової трансформації економіки України.

The paper considers legislative proposals introducing the concept of cleaner production. Defined task implementation and development, and performance implementation of cleaner production in a market economy transformation of Ukraine.

Ключові слова: забруднення природних ресурсів, виснаження природних ресурсів, економічні збитки, екологічні збитки, екологічна, концепція екологічно чистого виробництва.

Слід зазначити, що на сьогодні Україна має потужну мінерально-сировинну базу. За запасами багатьох видів корисних копалин Україна посідає провідні місця у світі, зокрема за запасами марганцевих руд та облицювального каміння - перше, залізної руди - друге, каоліну - третє, запасам вугілля - четверте, досить великий потенціал ми маємо по видобутку нафти і газу. Загалом в Україні видобувається близько — 7% світового обсягу мінеральної сировини яка забезпечує біля 40% валютних надходжень до бюджету.

Разом з тим слід зазначити, що діючий сьогодні механізм надрокористування є недосконалий, його нормативно-правове забезпечення містить правові колізії, державне управління даною сферою залишається вкрай неефективним. А що залишається після видобутку надр на нашій землі, особливо там, де існували великі кар'єри. Після видобутку нафти є багато накопичень нафто шламів. Нажаль головний монополіст з нафтовидобування «Укрнафта» не має відповідних технологій по утилізації нафтошламів.

Забруднення атмосферного повітря у більшості промислових регіонів України значно перевищує встановлені нормативи. А що буде завтра - коли ми відмовившись від дорогого російського газу переводимо практично всі промислові гіганти індустрії на використання вугілля?

Залишається невирішеною проблема збирання, обробки, знешкодження та видалення небезпечних відходів, Всі ці відходи з сьогодні знаходяться у приватній власності великого капіталу. Національна академія наук, незважаючи на чисельні спроби так і не змогла провести повну паспортизацію цих відходів, скласти карту їх розташування і запровадити національну програму їх переробка та утилізації. Варто також окремо обговорити проблему накопичення побутових відходів і стихійних сміттєзвалищ.

Практично всі підприємства з утилізації побутових відходів є малопотужними і технологічно відсталими. Здебільше вони розташовані поблизу житлових масивів і всі ми є свідками того які «аромати» ми відчуваємо коли ці сміттєзаводи працюють на всі оберти.

Особливою проблемою також є загазовані викиди з транспортних засобів - особливо це стосується великих міст. Так, за підрахунками ДАІ у весняно-літній період на трасах Києва щодня рухається біля 2 млн. автомобілів при 5 млн. населенню столиці, Нафтові монополії перешкоджають запровадженню альтернативного зеленого палива або виробництво дешевих електромобілів.

У зв'язку з зменшенням видобутку нафти країнами ОПЕК високорозвинені країни, які приділяють велику увагу довкіллю такі як Німеччина, Швеція, Данія, Норвегія, Японія уже розпочали процес переходу автоіндустрії на біопаливо і паралельно розпочинають випуск швидкісних електромобілів.

Відомо, що забруднення і виснаження природних ресурсів продовжує загрожувати-здоров'ю населення, екологічній безпеці та економічній стабільності держави. Пройде немало часу щоб заглидити ці рани на родючій землі.

В умовах перехідного періоду, який супроводжується кризовими явищами в економічному розвитку України, найбільш актуальним є пошук нових конструктивних і реалістичних екологічних стратегій у взаємодії з фундаментальними і прикладними науковими дослідженнями.

Одним з підходів до розв'язання масштабних екологічних проблем є широке впровадження в багатогалузеве промислове виробництво, перш за все ідеології більш чистого виробництва і екологічних технологій.

Слід зазначити, що промисловість України завжди була і залишається основним джерелом забруднення як в національному, так і в світовому масштабі, викидаючи в атмосферу більше однієї третини, забруднюючих газів, що формують парниковий ефект, збільшують кількість небезпечних шламонакопичувачів, золівдвалів тощо. Україна сьогодні належить до країн з найвищим рівнем промислового виробництва з застарілими технологіями і масштабному накопиченню небезпечних відходів.

Не досконалі технології та морально застаріле і фізично спрацьоване устаткування у машинобудівній і металургійній промисловості зумовили надзвичайно великі питомі витрати сировини, енергії, води та інших ресурсів і звідси практично, як результат, неконтрольовані токсичні викиди забруднюючих речовин в атмосферу, ґрунти і чисельні водойми.

У 2006р. був завершений пробний пілотний проект Єврейської Комісії спільно з ЮНЕП який провів якість водоймів малих і великих річок, окремих озер і водосховищ України. Підсумки були не втішними, 83% водного каскаду України забруднено небезпечними хімічними речовинами, рибні запаси цих річок не придатні для споживання.

У 1999 р. під час 3-ої Міністерської конференції «Довкілля та здоров'я» у Лондоні Україною був також підписаний Протокол про воду та здоров'я, як додаток до Конвенції про охорону та використання трансграничних водотоків та міжнародних озер. Цей Протокол введений в дію у серпні 2005 р, і був ратифікований Законом України №1066-ІУ від 9.07. 2003 р.

Згідно доручення Кабінету Міністрів від 6.10.2003р. № 46963 виконання Плану заходів вказаного Протоколу покладено на Мінекології України, яке є єдиним головним відповідальним органом центральної виконавчої влади та виступає координатором від України і здійснює зв'язок з відповідними міжнародними установами.

З цієї точки зору ідеологія більш чистого екологічного виробництва є однією з найбільш оптимальних стратегій для

перехідного періоду до ринкової економіки, оскільки забезпечує поетапну результативність як у вдосконаленні технологій, так і в зменшенні забруднень. Саме така стратегія-здатна забезпечити подвійний вигравш: значно зменшити забруднення природного середовища (екологічний ефект) і знизити собівартість продукції (економічний ефект). При цьому економічний ефект безпосередньо стимулює впровадження більш чистих екологічних маловідходних технологій з Європейськими нормами якості продукції та відповідною екомаркуванням. Життя змусило майже всі Європейські країни пройти цей шлях випробувань і вони все врегулювали.

Україна теж поступово набуває певного досвіду. Так 1 червня 1994р. між Міністерством охорони навколишнього середовища і енергетики Данії та Міністерством охорони навколишнього середовища і ядерної безпеки України був підписаний двосторонній Договір про співпрацю який вперше започаткував Українсько - Датський міжурядовий проект «Чисті технології в машинобудівних галузях України».

Фінансування даного проекту здійснювалося Урядом Королівства ДАНІЇ з участю Екологічного бюро Єврокомісії. Експериментальне втілення запровадження європейських технологій в Україні досить вдало виконали Датське бюро Міжнародного розвитку та Датський Королівський інститут високих технологій і наукових досліджень. З Української сторони були задіяні ряд наукових установ Мінпромполітики, Мінекології та Національної академії наук України. Для цієї мети Сторони створили Українсько-Датський координаційний офіс по науково-виробничому впровадженню програми екологічно чистих технологій, розмитненню і встановленню імпортного обладнання на 12 Українських підприємствах.

Внаслідок запровадження Українсько-Датського міжнародного проекту були досягнуті наступні результати на вітчизняних підприємствах, а саме:

1. У гальванічному виробництві машинобудівних галузей:
  - до 40% зменшення утворення відходів;
  - до 85% економії води;
  - до 50% економії електроенергії;
  - до 47% економії хімічних компонентів;
  - до 40% економії пару.

2. У галузі фарб для машинобудівної промисловості:

- до 40%) економія фарби
- до 50% зменшення викидів хімічних розчинників в атмосферу.

Головними складовими результативності Україно-Датського проекту явилися:

– демонстраційний ефект отримання виграшу (екологічного і економічного) від впровадження екологічно чистих технологій на підприємствах України;

– популяризація економічної і екологічної стратегії екологічно чистих технологій, яку вдалося досягти завдяки проведенню галузевих і регіональних семінарів, тренінгів і демонстраційних практик;

– створення інтелектуального потенціалу в Україні, здатного продовжити і розвивати надалі роботи по впровадженню екологічних технологій і більш чистих виробництв у гігантському просторі України;

– створення дослідно-експериментальної бази для подальшого розвитку двосторонньої співпраці між Україною і країнами Європейського Союзу у здійсненні стратегії екологічно чистих технологій у базових галузях України;

– вивчення новітніх екологічно орієнтованих Європейських технологій.

Слід також відзначити що Верховна Рада разом з Урядом України приділяють особливу увагу законодавчо-нормативному процесу впровадження більш чистих екологічних виробництв і зелених технологій.

Так протягом останніх 10-ти років Комітетом ВРУ з питань екологічної політики особлива увага приділялася проблемам стійких органічних забруднювачів (СОЗів), які є глобальною екологічною проблемою оскільки вони є найбільш токсичними та небезпечними хімічними сполуками.

З метою охорони здоров'я населення та захисту навколишнього середовища від стійких органічних забруднювачів, складення державного реєстру та поступова їх утилізація, перешкоджання утворенню двадцяти токсичних речовин на міжнародному рівні було розроблено вагомий документ прямої дії - Стокгольмську Конвенцію про стійкі органічні забруднювачі яку Україна підписала у травні 2001р.,- а у 2004 вона парламентом була ратифікована і

вступила в дію. В тексті самої Конвенції особлива увага приділяється екологічно чистим технологіям особливо тоді, коли окремі підприємства ці токсичні речовини утилізують.

Проблема СОЗів досить актуальна для сільських місцевостей України, де у радянський період з розмахом використовувались окремі пестициди, які потім наука їх заборонила. В Україні знаходиться приблизно біля 227 тис. тон заборонених і половина з них є невизначені пестициди. їх зберігання є невизначене, складські приміщення прийшли у непригодність, певна частина цих пестицидів стікає з дощовими стоками у річки і озера. Крім того на Прикарпатті у місті Калуш та й в інших містах, налічується більше 112 тис. тон промислових відходів із переліку стійких органічних забруднювачів.

Ці проблеми поступово знаходять своє вирішення з допомогою західних компаній і міжнародних донорів, які надають Україні часткову допомогу.

В Законі України «Про державну Стратегію екологічної політики на період до 2020р» майже у кожному розділі присутнє правове визначення щодо впровадження у всіх галузях без виключення більш чистих виробництв і екологічних технологій. Закон був прийнятий 21 грудня 2010 р.

Розпорядженням Кабінету Міністрів від 25 травня 2011р. №577-р був затверджений Національний план дій щодо виконання саме цієї Стратегії. Планом дій передбачено підготувати та подати на розгляд Кабінету Міністрів і парламенту України проект Національної Концепції з більш чистих виробництв і екологічних технологій, окремого проекту державної Стратегії та Національний план дій саме з цих питань.

Між тим на сьогодні екологічно чисті виробничі процеси в Україні перебувають в стадії зародження, відсутні стимули і преференції щодо розвитку екологічного або зеленого підприємництва, майже відсутній ринок екологічно чистої продукції. Також не визначена в Україні головна наукова установа яка повинна розробити, узгодити, присвоїти стандарт якості і внести до державного реєстру - найновіші екологічно чисті технології, хоча співпраця з окремими науковими установами, таких як Національної академії наук, уже розпочалася.

Бібліографія

1. **Національна концепція впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в Україні** (проект).- Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2005.- 24 с.
2. **Проект національної концепції впровадження та розвитку екологічно чистого виробництва в Україні** / ІПРЕЕД НАН України. - Одеса, 2005. - 24 с.
3. Буркинський Б.В. **Екологічно чисте виробництво** / Б.В. Буркинський // Вісник Національної академії наук України. - 2006. - Вип.5. - С.11-17.
4. **Проект ЮНІДО з більш чистого виробництва. Досвід впровадження в Україні:** матеріали міжнар. наук. практ. конф. [В межах проекту міжнародного співробітництва з ЮНІДО «Започаткування та функціонування Національної програми з чистого виробництва в Україні», 26 листопада 2008 р. - Київ: НТУУ «КПІ», 2008. - 124 с.
5. **Ринковий механізм у сфері природокористування** (концепція модернізації)/ В. С. Кравців, Ю. І. Стадницький, П. В. Жук та ін. Львів, 2010 -119 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.

УДК 330:502.7

В. О. СОЛОДКИЙ

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

У статті досліджено аспекти підвищення ефективності сільського господарства у контексті сталого розвитку. Наведено проблеми аграрного виробництва, а також запропоновано шляхи забезпечення його збалансованості.

The article examines the aspects of improving the efficiency of agriculture in the context of sustainable development. The problems of agrarian production are presented as well as the ways of its balancing are proposed.

Ключові слова: сталий розвиток, сільськогосподарське виробництво.

© Солодкий В. О. – к.е.н., доцент Національного університету водного господарства та природокористування